

El mapa cultural de Sabadell / 20 anys després

quaderndelesidees.press/el-mapa-cultural-de-sabadell-20-anys-despres/

July 15, 2015

Imatge de Gemma Cascón.

Desdibuixat pel pas del temps, la llosa del Bustisme i la crisi, el mapa cultural de 1991 apareix com un moment fundacional, un intent de planificació a escala urbana sense el qual no s'entenen algunes de les realitats actuals de la cultura a Sabadell.

Des de la llunyania del temps —vint anys no són poca cosa—, ens podem interrogar per recordar què fou el Mapa Cultural?

El Mapa Cultural ens apareix com un moment amb sentit fundacional, un element amb valor de continuïtat, i és una fita que caldrà reprendre. Desdibuixat de la memòria pel pas del temps i per la política posterior, i sobretot per la llosa del bustisme i la crisi, retrobar-lo representa una troballa quasi arqueològica d'un temps millor, ara que som més pobres en tot, també culturalment i cívicament.

En primer lloc, el Mapa (1991) fou fruit d'un nou regidor de Cultura (Pere Vidal), així com el canvi del polític responsable fou un relleu propiciat per una pressió ciutadana que demandava una altra forma de política cultural municipal (Manifest ciutadà de 1990). Però què fou el Mapa? Podem dir que fou un esforç de planificació a escala urbana i un balanç del capital cultural de la ciutat en el seu conjunt.

Es basava en la voluntat de fonamentar la política cultural de l'Ajuntament no pas en actituds o decisions a curt termini, sinó que el Mapa havia de transcendir allò que usualment s'ha entès com a política cultural: subvencions i una programació directa d'actes per part de l'Ajuntament, talment com en els temps recents s'ha tornat a produir.

La resposta del Mapa eren les accions que podien donar suport i emparar les actuacions culturals de la ciutat, des del seu àmbit públic, però amb un plantejament que era de producció cultural i no merament de consum; per tant, feia balanç de les capacitats

productives que van des de les persones a les entitats i grups, tant del món privat com de l'associatiu. La formulació de "ciutat pedrera" com a lloc de producció cultural orientava el camp i era el punt realment innovador i significatiu del plantejament.

Planificació i coneixement en el camp cultural

Se'n digué Mapa i se'n podria haver dit Pla. El Mapa era, en bona mesura, una eina inspirada en la planificació urbanística, fet immediat si considerem la dimensió professional de Pere Vidal com a urbanista. Ara bé, era clarament una eina o una voluntat de planificació usada en un context completament diferent. Era la consciència que en un àmbit municipal, el d'urbanisme, s'usava a bastament una eina que a la resta de l'actuació municipal era totalment ignorada. El contrast hi era llavors i s'hi manté encara avui. Mentre la dimensió urbana física i de les activitats s'ha sotmès a una visió a llarg termini i a una ordenació de la relació públic-privat, totes les altres regidories, a Sabadell i fora d'ella, treballaven simplement a curt termini, sense una visió estratègica de la ciutat. Només en alguns casos, mai a Sabadell, un pla estratègic de ciutat aportava una visió i un debat social de més perspectiva. També és una qüestió a plantejar-nos per què mai a Sabadell s'ha fet un intent de pla estratègic com a diàleg social de la ciutat amb si mateixa. És conegut l'aforisme que «A Sabadell, cadascú va per ell», però aquesta actitud, que té una certa versemblança, conté un evident preu que paguem; encara que en una altra lectura, també legítima, la ciutat gaudeix d'una enorme capacitat social, reflectida en persones i entitats.

La dimensió de Mapa, que recorda la formulació d'un pla general ja que abasta la ciutat sencera, condueix a la dimensió unificada de la ciutat com a lloc de relacions personals i socials, i amb dotacions d'equipaments que fan possible la producció i el gaudi cultural. Des d'aquesta posició, els equipaments municipals, o les inversions públiques, havien de fer possible establir un ordre de prioritats en les opcions de desenvolupament.

El Mapa Cultural fou també un intent d'anar més enllà d'allò que permetien els límits usuals de l'urbanisme estàndard. El Mapa fou una base de coneixement. I el coneixement és un valor que només recentment ha estat situat a l'alça en la governació i en totes les estratègies socials, empresarials, etc. Avui dia, un pla general d'ordenació es podria fer de forma més sintètica si cada camp sectorial exercís la planificació en la seva actuació, quan el fet és que s'acaba practicant una acció només a curt termini temporal.

La planificació com a eina de participació social

Un aspecte de fons fou arribar a una aprovació paral·lela de dos tipus diferents. D'una banda un procés obert, assembleari, i de l'altra un procés polític que era final i el que ho aprovava definitivament. La reflexió era que només amb una aprovació política no era suficient per garantir el consens social i la conseqüent apropiació social de la reflexió i proposta. Aquesta idea, un temps després i de forma diferent, però també amb la presència de Pere Vidal, es va aplicar al Parc Fluvial del Ripoll, ja que calia una

estratègia d'apropiació social del projecte durant la seva formulació i realització. I després, el perfil s'ha repetit en la proposta de l'Estudi Previ per a la redacció del Pla de Camins de Sabadell (2014), en què s'ha tornat a fer el mateix.

El Mapa, almenys des del punt de vista del regidor i des de l'experiència política municipal, va incorporar una manera de plantejar la relació entre ciutat i instrument de futur, o entre ciutadans i gestió política, que resultava allunyada o que contenia una crítica directa a aquells mètodes, usuals tant llavors com ara, anomenats *processos participatius*. Es va voler demostrar que era possible un diàleg més obert amb la ciutat, com de tant en tant algunes experiències han demostrat fer-ho possible.

Com a dada interessant es pot consultar el document sobre el *procés d'informació i discussió*, i hi trobareu la llista de persones que hi varen parlar. Ferran Mascarell, Joan Rigol... i altres, i moltes persones amb capacitat d'opinió pròpia i fonamentada de la ciutat.

Realitats actuals i Mapa cultural

Algunes realitats actuals no s'entendrien sense aquella inspiració, com és el cas del Vapor Estruch com a espai de producció d'arts escèniques, que explica també el lloc com a seu d'altres entitats socials radicades conjuntament al mateix espai (ADENC, Casal d'Europa, Lliga dels Drets dels Pobles). Un espai que seria continuïtat d'altres, públics o privats, on l'ànima resident i l'espai acollidor formaven un conjunt: des del Teatre del Sol, l'Aliança Francesa, els Forns de l'Escaiola,... a la Faràndula, el Teatre Sant Vicenç, fins als equipaments municipals existents, com l'Arxiu Històric i els museus, l'Escola de Música, etc. A aquests centres s'hi van afegir d'altres: Sant Vicenç de Jonqueres (cartografia de l'excursionisme) o artistes i artesans allotjats en diversos equipaments que eren alhora patrimoni local (pintors, escultors...). Aquesta opció, entroncada en la dimensió productiva i local, constituïa una resposta a aquella opció alternativa, també freqüent de la política cultural municipal de dotzenes de llocs, que consisteix en crear un equipament potent amb projecció exterior, com tants han fallat en el període de la bombolla immobiliària i a Sabadell mateix, amb la mai nata Ciutat de la Música, un enorme globus.

Ara bé, era la valoració de la dimensió productiva i creativa allò que permetia realçar la singularitat i l'enorme paper de determinades entitats, com el Teatre del Sol, l'Aliança Francesa, els Forns de l'Escaiola, el Teatre Sant Vicenç... Aquest reconeixement valorava la societat com a capital cultural i no l'administració municipal a seques, com els camps on algunes opinions de la política municipal volien reduir l'espai.

L'enfocament no distingia tampoc entre artesanian i art, entre artista i grup, entre popular i arts majors, ja que integrava els diferents camps sense caure en classificacions reduccionistes. Aquest posicionament permetia salvar un altre escull tradicional de les polítiques municipals: la decantació cap al populisme, als actes de masses, el consum i l'espectacle, contràriament a la valoració de cada agent cultural concret, amb el resultat

de la seva marginació quan es tracta d'una individualitat, persona o entitat, però sense un mercat de forta presència als mitjans. És a dir, un altre cop el "consum" com a barem de les actuacions.

L'atenció al fet productiu cultural significava el reconeixement de la prioritat de l'artista, individual o de grup, i una determinada posició de respecte per part del sector públic envers aquests. Tampoc no era una supeditació, ja que la consciència de la capacitat pública i el valor de la pròpia planificació i diàleg atorgaven a l'Ajuntament un paper rellevant. El fet és que la societat sabadellenca ho va percebre, ho va reconèixer i va respondre a aquesta oferta de valor amb una adhesió a un instrument que era una eina de creixement.

L'enfocament no es reduïa a un Mapa, una cartografia, tot i que posteriorment, amb els canvis polítics, el propi mapa físic va ser l'estrella del debat. Allò que realment li conferia valor era la reflexió estratègica de quina havia de ser la posició pública envers la dimensió cultural de la ciutat, i aquesta reflexió continua essent vigent.

El valor del mapa consistia en posar en valor la dimensió cultural del conjunt de la societat, sense considerar-la una opció de vernís lateral. La dimensió cultural havia d'impregnar la totalitat de l'actuació pública, per exemple des del patrimoni arquitectònic i històric municipal als equipaments, a les dimensions escolars o pròpiament polítiques.

És en el marc del Mapa Cultural que s'endeguen les primeres obres significatives, decidides i importants, de rehabilitació del patrimoni arquitectònic i històric municipal, com per exemple el campanar de Sant Fèlix, l'hostatgeria de la Salut... No eren obres reconstruïdes simplement amb l'excusa d'un segon ús que en legitimés la rehabilitació, sinó directament com a obres de patrimoni que es mantenien i es valoraven per si mateixes, com elements de dignitat o història ciutadana, i significació i relleu de la pròpia ciutat. L'espartaquisme oficial havia limitat en bona mesura aquestes opcions fins aquells moments.

Els avenços aconseguits amb el Mapa contrasten encara avui amb tot allò que és pendent i que no va seguir la línia de realitats que caldria haver prosseguit, com una pluja constat que fou l'aplicació del Mapa en el període en què va ser vigent. Un camp destacat són el Museu d'Història, amb un retard de vint anys, només parcialment renovat, i el cas del mai nonat Museu tèxtil, a excepció de la rehabilitació de la Sala de la caldera del Buxeda Vell.

En gran mesura, la voluntat dels governs posteriors d'ocultar el Mapa s'ha materialitzat. El Mapa estava traduït al castellà i a l'anglès, però no se n'ha publicat cap traducció i tampoc no està digitalitzat; per tant, no es pot difondre. Algunes veus favorables dins els successius governs mai s'han imposat suficientment com per guanyar alguna consolidació clara.

De la politiqueria a la política de ciutat

La dimensió intel·lectual del Mapa resolvia aquell plantejament polític simplista i demagògic que fa de la cultura un plus final: «Primer menjar, després vestir, després el cinema...», plantejament que de vegades el mateix alcalde Farrés havia formulat. I ho havia fet, no sense contradir-se a si mateix, ja que hem de recordar que una de les primeres accions del nou govern municipal de 1979, en plena austeritat inicial, havia estat la creació de l'Arxiu Històric (responent, això sí, a una decidida demanda social i no pas a una iniciativa exclusivament municipal), com també dels primers moments són les innovacions en educació amb la immersió lingüística del català, la nova Escola de Música, la voluntat d'una nova dimensió en la Festa Major, etc. Per tant, hi havia política cultural positiva des del primer moment, però també amb molta ambivalència i debilitat de formulació.

Arran de la discussió del Mapa cultural, alguna regidora del grup municipal d'IC va dimitir i les discussions dins el grup municipal d'ICV i dins el Comitè Local foren tumultuoses, ja que allò que es discutia i es volia tancar era la dualitat entre una política cultural «d'elit o general», situada al Departament de Cultura, i una de «popular o participativa», radicada als districtes i gestionada pels seus regidors a partir dels centres cívics.

La recuperació del Mapa Cultural

Un nou Ajuntament haurà de recuperar el Mapa Cultural i refer-lo per permetre una política cultural a l'escala actual de la ciutat, i reconstruir la dimensió social del desert de l'era Bustos més la crisi. Els anys no han passat en va i els elements tècnics han de ser revisats, però sobretot perquè som en una altra ciutat, més pobra i amb menys agents culturals. Han desaparegut les fundacions de les entitats de crèdit, aquella tradició que deia: «...quant hi posa la Caixa?, tant hi posarà el Banc...»; som en una ciutat amb les entitats culturals clarament empobrides, amb menys capacitat social, menys debat, menys informació. El contrast positiu només radicaria en els nous mitjans de comunicació digital, unes poques noves entitats, el procés polític sobirà i la major dimensió d'algunes entitats (Fundació Bosch i Cardellach, per exemple).

En el moment actual seria bo de veure què en queda, del Mapa. Constituiria una lectura històrica enrere però mirant endavant, ja que el Mapa ens pot ajudar a projectar un futur que hauria de posseir tanta voluntat de ser com hi hagué en aquell moment, més encara pel retrocés esdevingut en tots els ordres. Cap de les actuals ofertes polítiques de nova transparència i participació no són creïbles ni viables sense una honrada relectura del Mapa. Res no seria pitjor que un *adanisme* al nou Ajuntament, perquè representaria més pobresa encara, o sigui la derrota completa, l'enfonsament i la ignorància definitiva respecte d'allò que fórem.

Aquest article s'ha elaborat a partir del record del Mapa Cultural i d'una conversa amb Pere Vidal.

Manel Larrosa

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre informació dels pròxims que publiquem, envia'ns el teu nom i el teu correu electrònic.

He llegit i acceptat les condicions establertes en l'[avís legal](#) i [política de privacitat](#).

Manel Larrosa

